

## บทที่ 2

### ความสำคัญของยาและโทษของการใช้ยา

#### ประโยชน์ของยา

- ▶ เพื่อบำบัดหรือแก้โรค
- ▶ เพื่อบรรเทาอาการ
- ▶ เพื่อป้องกันโรค
- ▶ เพื่อส่งเสริมสุขภาพ
- ▶ เพื่อการตรวจวิเคราะห์โรค

#### เพื่อบำบัดหรือแก้โรค

- ▶ ยาบางชนิดมีสรรพคุณไปทำลาย สาเหตุของโรค เช่น ทำลายเชื้อใช้สมองอักเสบ ทำลายเชื้อไข้มาเลเรีย หรือใช้จับสั่น การใช้ยาพวกนี้จึงได้ประโยชน์ในการบำบัดโรคให้หมดไป

#### เพื่อบรรเทาอาการ

- ▶ เมื่อมีการเจ็บป่วยขึ้น ก็จะมีการต่าง ๆ ขึ้น เช่น เป็นไข้ ปวดศีรษะ หอบ ปวดท้อง ท้องเสีย คื่น เป็นต้น บางครั้งก็ต้องใช้ยาเพื่อบรรเทาอาการเท่านั้น แต่ไม่ได้ไปทำลายสาเหตุของโรคเหล่านี้ และบางครั้งถ้าไม่รุนแรงก็ไม่จำเป็นต้องใช้ยา เพราะร่างกายสามารถทนต่ออาการเหล่านั้นได้ หรือร่างกายสามารถแก้ไขตนเองได้

#### เพื่อป้องกันโรค

- ▶ วิธีรักษาสุขภาพที่ดีที่สุด คือ การป้องกันโรค การรักษาสุขภาพ กระทำได้ด้วยการกินให้ถูกหลัก ดื่มน้ำสะอาด หายใจรับอากาศบริสุทธิ์ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และพักผ่อนให้เพียงพอแต่ในเวลาที่มีโรคระบาด หรือร่างกายอ่อนแอ จำเป็นต้องใช้ยาเพื่อป้องกันโรค

#### เพื่อส่งเสริมสุขภาพ

- ▶ ในคนวัยชรา เด็ก และผู้พ้นจากการเจ็บป่วยนานๆ อาจมีสุขภาพไม่แข็งแรงสมบูรณ์ จำต้องได้รับยาเพื่อเสริมฟื้นฟูให้มีสุขภาพดีขึ้น เช่น วิตามิน เกลือแร่ ออร์โมน ซึ่งคนปกติที่ร่างกายและสุขภาพสมบูรณ์ไม่ควรใช้ยาเหล่านี้ เพราะไม่จำเป็นต้องเสียเงินโดยใช่เหตุ ชำยังเป็นภาระเสี่ยงอันตรายอีกด้วย เพราะยาพวกนี้อาจจะเหลือเก็บสะสมไว้ในร่างกายมากเกินไปจะเกิดโทษได้

## เพื่อการตรวจวิเคราะห์โรค

- ▶ โรคบางอย่างต้องมีการตรวจวิเคราะห์อย่างละเอียดจึงจะทราบว่าเป็นโรคอะไรมีสาเหตุมาจากอะไรซึ่งในการตรวจวิเคราะห์อย่างละเอียดนี้แพทย์อาจจำเป็นต้องใช้ยาพิเศษบางอย่างโดยยาที่ใช้ในการตรวจโรคเหล่านี้แพทย์เท่านั้นที่เป็นผู้ใช้ผู้อื่นจะนำมาใช้ไม่ได้ เพราะเป็นการผิดกฎหมายและยังเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

## อันตรายจากการใช้ยา

- ▶ การดื้อยาและการต้านยา (Drug Resistance and Drug Tolerance)
- ▶ การใช้ยาในทางที่ผิดและการติดยา (Drug Abuse and Drug Dependence)
- ▶ การแพ้ยา (Drug Allergy or Hypersensitivity)
- ▶ ผลข้างเคียง (Side Effect)
- ▶ พิษของยา (Toxic Effect)

## การดื้อยาและการต้านยา

- ▶ การดื้อยา เป็นภาวะที่เชื้อโรคต่างๆที่ถูกทำลายด้วยยาชนิดหนึ่งๆ สามารถปรับตัวจนกระทั่งยานั้นไม่สามารถทำลาย ได้อีกต่อไป เชื้อโรคที่ดื้อยาแล้วจะสามารถด่ายทอดคุณสมบัตินี้ไปยังเชื้อโรครุ่นต่อไป ทำให้การใช้ยาชนิดเดิมไม่สามารถ ใช้ทำลายหรือรักษาโรคได้ ดังนั้นจึงควรใช้ยาให้ครบตามขนาดของยาที่แพทย์กำหนดและ ไม่ควรซื้อยามาใช้เอง ตัวอย่าง ยาที่มีเกิดการดื้อยาได้แก่ ยาต่อต้านเชื้อ(Antibacterials) เช่น ยาซัลฟา เพนนิซิลิน เตตราไซคลิน สเตรปโตไมซิน เป็นต้น

## การใช้ยาในทางที่ผิดและการติดยา

- ▶ การใช้ยาในทางที่ผิด หมายถึง การนำยามาใช้ด้วยตนเอง และนำยามาใช้โดยมิใช่เป็นการรักษาโรค เป็นการใช้อย่างไม่ ถูกต้อง และไม่ยอมรับในทางยา การติดยา มักเป็นผลจากการนำยามาใช้ในทางที่ผิด เช่น แอมเฟตามีน เพื่อกระตุ้นสมองทำให้รู้สึกแจ่มใส ไม่ง่วง หรือเพื่อลดความอ้วน เมื่อใช้ติดต่อกันนานๆจะมีผลต่อร่างกายและจิตใจ ให้ความต้องการยาอยู่เสมอ และปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถ้าขาดยาอาจทำให้ถึงตายได้ เช่นเมื่อติดยา แอมเฟตามีน จะทำให้เกิดอาการปวดท้อง อาเจียน และเสียชีวิต เพราะอาการผิดปกติของหัวใจและหลอดเลือด

## การแพ้ยา

- ▶ เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเมื่อร่างกายได้รับยาชนิดใดชนิดหนึ่งแล้ว ร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อต่อต้านยาชนิดนั้น เมื่อร่างกายได้รับยาชนิดเดิมอีก ตัวยาจะไปทำปฏิกิริยากับภูมิคุ้มกัน ทำให้เกิดการแพ้ยา โดยจะมีอาการดังต่อไปนี้ มีไข้ ช็อค หอบ หืด คัดจมูก ไอจาม ลมพิษ โลหิตจาง หรืออาจเสียชีวิตได้ จึงไม่ควรซื้อยามารับประทานเอง ควรปรึกษาแพทย์

## ผลข้างเคียง

- ▶ เป็นอาการผิดปกติทางเภสัชวิทยาที่เกิดควบคู่กับผลทางรักษาทางยา ซึ่งเกิดขึ้นได้กับทุกคน และมีความรุนแรงต่างกัน เช่น การใช้แอสไพริน มีผลในการลดน้ำหนัก ลดอาการแพ้ แต่อาจมีผลข้างเคียงคือ ทำให้ง่วงนอน ซึมเศร้า ควรหลีกเลี่ยงการทำงานกับเครื่องจักร และการขับรถ เพราะอาจเกิดอุบัติเหตุ ได้ง่าย

### พิษของยา

- เกี่ยวข้องกับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาในระดับที่รุนแรงจนถึงขั้นเป็นพิษเป็นผลของยาที่ใช้ ถ้ายังเพิ่มขนาดใช้ยา อาการพิษก็ยิ่งเพิ่มขึ้นจนระยะนั้น ๆ พิการหรือเสื่อมสภาพไป หรือการใช้ยาในระยะเวลาอันยาวนานติดต่อกัน แม้จะใช้ในขนาดปกติ ก็เกิดเป็นพิษได้ เนื่องจากพิษของยาเอง เช่น คลอแรมเฟนิคอล สเตียรอยด์ แอสไพริน ถ้าใช้นาน ๆ หรือขนาดสูง ๆ โรคโลหิตจางและโรคติดเชื้อได้ง่าย ๆ พิษของยาอื่น ๆ อาจมีผลต่อระบบประสาท ระบบหัวใจ ระบบไหลเวียนของโลหิต นอกจากนี้ยาบางชนิดซึ่งมีการดื้อใช้ขณะตั้งครรภ์ จะมีผลต่อเด็กในครรภ์ที่รุนแรงได้

### การเสื่อมและหมดอายุของยา

- ยาทุกอย่างมีการเสื่อมอายุได้ทั้งสิ้น ซึ่งอาจจะเปลี่ยนไปเป็นสารที่มีอันตรายโดยตรง หรืออาจไม่มีอันตรายโดยตรง แต่ทำให้ความรุนแรงของยาลดลง ซึ่งอาจทำให้รักษาโรค หรืออาการไม่ได้ผลเต็มที่ และเชื้อโรคคือยา จึงควรสังเกตการเสื่อมของยา

### สังเกตการเสื่อมของยา

- สังเกตกำหนดวันหมดอายุที่ภาชนะบรรจุยา โดยใช้คำว่า Exp. หรือ Exp.Date หรือ Used Before หรือ Potency Guaranteed to, แล้วตามด้วยวัน เดือน ปี
- ยาที่ไม่ได้บอกวันหมดอายุที่ภาชนะบรรจุของยา อาจบอกวันผลิต โดยใช้คำว่า Mfg.Date หรือ Manf.Date หรือ Manu.Date แล้วตามด้วยวัน เดือน ปี และอาจบอกระยะเวลาของคุณภาพยาไว้ หากไม่กำหนดไว้ไม่ควรใช้ยาที่เก็บไว้นานเกิน 5 ปี

- สังเกตการเปลี่ยนแปลงของยา เช่น ลักษณะสี กลิ่น รส เป็นต้น
- นอกจากนี้ในการซื้อยาด้วยตนเอง เราอาจได้รับยาปลอม หรือยาผิดมาตรฐาน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้เช่นกัน

### อันตรายที่เกิดจากการใช้ยาปลอม ยาผิดมาตรฐาน และยาเสื่อมคุณภาพ

- ยาปลอม ยาผิดมาตรฐาน และยาเสื่อมคุณภาพ เป็นยาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าห้ามผลิต ห้ามนำเข้า และห้ามขาย หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากการใช้ยาที่ไม่ได้คุณภาพมาตรฐานนั้น จะทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้ยาที่ไม่ได้คุณภาพมาตรฐาน

### อันตรายที่เกิดจากการใช้ยาปลอม

- ถ้าผู้ป่วยได้รับยาที่มีตัวยาน้อยกว่าที่ควร หรือไม่มีตัวยาเลย ก็จะทำให้ปริมาณยาที่ได้รับนั้นน้อยจนไม่มีผลในการรักษา จะทำให้โรคไม่หายเกิดลุกลามมากขึ้น ถ้าเป็นโรคร้ายแรงอาจถึงตายได้ และถ้าเป็นยาปฏิชีวนะก็จะทำให้เชื้อโรคคือยา การรักษาจะยุ่งยากมากขึ้น
- ถ้าผู้ป่วยได้รับยาที่มีตัวยามากเกินไป ก็จะทำให้เสี่ยงต่อพิษภัยของยามากขึ้น
- ถ้าผู้ป่วยได้รับยาที่มีตัวยาเป็นยาอื่น ก็จะทำให้การรักษาไม่ได้ผล เช่นเดียวกับได้รับยาที่ตัวยาน้อยและยังอาจได้รับพิษจากยาที่ปนปลอมมาอีกด้วย

- ▶ ยาที่หมดอายุ นอกจากจะไม่มีฤทธิ์ในการรักษาแล้ว ยาที่หมดอายุแล้วบางตัวยังเป็นพิษต่อร่างกายด้วย เช่น เคราซัลคลิน ที่หมดอายุจะเป็นพิษต่อไต
- ▶ ยาที่เปลี่ยนแปลงสภาพไปไม่ควรใช้ เช่น แอสไพรินที่เก็บไว้นาน ๆ จะมีผลึกของกรดซาลิซิลิก ซึ่งมีความเป็นกรดสูง ระคายเคืองกระเพาะมาก และไม่ให้ผลในการบรรเทาปวดคลลใช้

#### ข้อแนะนำในการหลีกเลี่ยงการใช้ยาปลอม ยาผิดมาตรฐาน และยาเสื่อมคุณภาพ

- ▶ ซื้อยากับเภสัชกรโดยตรง
- ▶ ไม่ซื้อยาที่บรรจุในภาชนะที่ไม่มีฉลากแสดงชื่อยา
- ▶ ไม่ซื้อยาที่บรรจุไม่มีฉลากแสดงชื่อยา บริษัทผู้ผลิต หมายเลขทะเบียนยา
- ▶ ไม่ซื้อยาชุด ยาที่มีลักษณะไม่น่าไว้วางใจ
- ▶ ไม่ซื้อยาที่มีผู้นำมาเร่ขาย